

שמונה עשר איש ואשה סימלו בתשכ"ו את הישגיהם וכשלונוותיהם של ישראל והעולם.
הם נבחרו על ידי "העולם הזה", תוך בחינת כל המאורעות שאירעו בשנת תשכ"ו.
נימוקי הבחירה מצטרפים לדו"ח על מצבה של ישראל בשנת תשכ"ו.

אנשי השנה

תנועתנו

העולם

לינדון ג'ונסון

סוף השליש השני

שבועיים לפני חום שנת תשכ"ו נסתיים השליש השני של המאה ה-20. השליש הראשון של המאה היה מוקדש כולו למלחמת העולם הראשונה — היערכות הכוחות לקראתה, המלחמה עצמה, ותוצאותיה: המהפכה הבולשביקית, הוועועים העולמיים והמשבר הנורא של 1929. השליש השני התחיל עם עליית אדווארד היטלר לשלטון בגרמניה, ב-1933. במרכזו עמדה מלחמת העולם השנייה, עם הזוועות של אושוויץ והירושימה. כתוצאה מן המלחמה התגבשו שתי מעצמות-על עולמיות — ארצות-הברית וברית-המועצות — שנאבקו בכל אתר סביב כדור-הארץ על שלטון העולם. שלישי זה נסתיים ב-31 באוגוסט 1966. לפי נבואתם של רוב הוגי הדעות, היה השליש השלישי של המאה צריך לעמוד בסימן המאבק בין מדינות-היש לבין מדינות-האין, בין

גורל השלטון הגוליסטי, ולגבי צרפת נותרה רק השאלה: מה יהיה אחרי דה-היגול? השיבוש העיקרי בתחזית המאבק הגלובאלי בין הלבנים והצבעונים חל בגלל המאורע העיקרי של שנת תשכ"ו: מלחמת ויאטנאם. מבחינה אמריקאית, זוהי מלחמה מטורפת. היא נועדה לחסום את הדרך בפני סין, ליד שערי-היציאה הדרומי שלה. אולם תוך כדי כך הצליחו האמריקאים לדחוף את ברית-המועצות חזרה לעמדה אנטי-אמריקאית. הדבר לא איהה את הקרע הסובייטי-סיני, שאף התרחב בסוף השנה, בפרוץ "המפכה התרבותית" בסין וריכוזו הצבא הסובייטי על הגבול. אבל הוא השמיט את הבסיס מתחת לברית האמריקאית-סובייטית, שהנשיא ג'ון קנדי עמל כה קשה, בסוף ימיו, להשיגה ולבצרה, בהסכמי-מוסקבה לאיסור הניסויים הגרעיניים. הנשיא לינדון ג'ונסון, איש-העולם של תשכ"ה, היה גם איש-השנה של תשכ"ו. הוא גלש יותר ויותר עמוק למלחמה החיאטנאמית, בעל כורחו ומבלי לדעת לשם מה. הוא נכנס למעגל-קסמים, אותו לא ידע לשבור ולנתק. כי מטרת-המלחמה האמיתית של האמריקאים — לקיים בסיס צבאי על אדמת אסיה, בפתחה של סין — היתה בלתי-מציאותית ביחסית-הכוחות שנוצרו.

ככל שהגביר ג'ונסון את פעולות-הלחמה שלו, תוך כדי הפצות-הרס מחרידות בצפון ויאטנאם, כך גיבש וחייל את רצון-ההתנגדות של הצד השני. האיש שסימל רצון זה היה רוזוולט ג'וניור, המנהיג הקומוניסטי המיסתורי שנהל את מלחמת-השיחרור של ויאטנאם נגד הצרפתים, והמשיך לנהל את המלחמה נגד האמריקאים. בסוף תשכ"ו העידו כל הסימנים על כך שהמהלומות הממאירות מן האוויר, השמדת מאות אלפי בני-אדם ומאות כפרים, לא שברו את רוחם של הו ושל בני-עמם.

מכיוון שהוויאטנאם, לוחמי-הגרילה המצטיינים ביותר של המאה ה-20, לא יכלו למגר ולגרש את הצבא האמריקאי האולטרה-מודרני, עם חילי-הפרשים המעופף שלו וצי מטוסי-ומסקוי החדישים, היה נראה בסוף תשכ"ו כי מלחמת ויאטנאם תימשך עוד שנים, תשבש לגמרי את הגיון ההתפתחות בעולם.

לעומת הכשלון האמריקאי בוויאטנאם, נחלה ארצות-הברית שורה של נצחונות מזוהרים בפעולות מנגנון-החוץ. המוסד המרכזי לבין של ארצות-הברית היה אחד הכוחות העיקריים שפעלו השנה בעולם. הוא הצליח להדיח למעשה את הדיקטטור האינדונזי שונא-האמריקאים, אחמד סוקארנו, ולהקים במדינת-האיים הענקית דיקטטורה צבאית ימנית. הפיכה זו לוותה בשחיסה, שאולי לא היתה לה דוגמה מאז מלחמת-העולם השנייה. נראה כי נרצחו מאות אלפים גברים, נשים וילדים, שהיו חשודים בשייכות למחנה השמאל.

הפיכה מוצלחת דומה ביצע המוסד בגאנה, שם הודח הדיקטטור השמאלני קוואמה אנקוה, הוחלף בדיקטטורה צבאית פרו-אמריקאית. אותה שעה התחוללו הפיכות צבאיות במרבית מדינות אפריקה השחורה. הקצינים הצעירים, שעוד אתמול היו סמלים, הדיחו את הפוליטיקאים, שרובם היו מושחתים, רובם עשו זאת בעזרת ובעידוד מן החוץ — אמריקאי, בריטי או צרפתי. עלה על כולם הרמטכ"ל של קונגו-קוינשאס, ג'וזף מומוטו, חניך קורס-הצנחנים בישראל, שביצע את אחד ממעשי-הזוועה הסנסציוניים של השנה: תלייתם הפומבית של ארבעה שרים, שניסו להפילו בעזרת הכלבים.

התקפת-הנגד האמריקאית לא נשארה מוגבלת לאסיה ולאפריקה. גם בדרום-אמריקה אירעו הפיכות צבאיות בחסות האמריקאים. בארגנטינה הקים הגנרל אהונדו ריקטורה פאסיס-טיה, עם כל הגילויים הקלאסיים: אנטי-שמיות, סגירת עיתונים ומלחמת-קודש נגד ה"פור-נוגרפיה", שהיא — לדברי המישטר — מכשיר יהודי-קומוניסטי.

הפיכה זו, שבאה אחרי הפיכה דומה בברזיל, ביטאה את עלייתה מחדש של הריאקציה באמריקה הלטינית, ולכידו שורתיה מול סכנת המהפכה השמאלית והרפורמה הסוציאליסטית. למרות זאת, החוק פירל קאסטרו מעמד, אך נראה כי כוח מישטרו נחלש. פרשת-מיסטריון אפפה את צ'ה ג'בארה, התיאורטיקן השמאלני המבריק של מישטרו, שנעלם. אירופה היתה עסוקה בבעיותיה שלה. הארולד וילסון אמנם חזק את שלטונו אחרי הבחירות, שהגדילו את הרוב שלו בפרלמנט, אך נתקל מיד במשבר כלכלי חמור. בענייני חוץ היה גרור אפור של האמריקאים, בענייני פנים נתגלה כמנהיג רפה.

גורל דומה נפל בחלקו של לורנצו ארהארד, שנחל כשלונות חרוצים בכחירות מחו-זרות, ושמעמדו התערער כליל. נביאתו של קונראד אדנאואר, כי ארהארד אינו מסוגל לשלוט, התאמתה. מרד הגנרלים הגרמניים, שרגזו על משרד-בטחון בלתי-מוכשר, עירער עוד יותר את מעמדו, ונסתיים בנצחון הגנרלים — אות לבאות.

המאבקים הגזעניים עמדו ברומו של העולם של תשכ"ו. המישטר הגזעני בדרום-אפריקה, שנעשה עוד יותר קיצוני ומתועב, התחוק במידה ניכרת עם התבססות המישטר הגזעני העצמאי ברודסיה הסמוכה, בהנהגת איאן סמית. אולם ראש-המישטר הדרום-אפריקאי, שוחרר-היטלר לשעבר הנריק פרוורד, נרצח בסוף השנה בניסבות מסתוריות.

אך מרכז המאבק היה, כמו תמיד, בארצות-הברית. שם התחשלו הכושים תוך כדי מאבק, ששלביו הזכירו את מלחמת-השיחרור במדינות קולוניאליות. היסודות הקיצוניים התגברו בהדרגה, עד כי יש סיכוי 20 מיליון הכושים בארצות-הברית יתגבשו, בתודעתם, לאומה נפרדת. מכיוון שתוך כדי כך מתגבשים גם כוחות-ההתנגדות באומה הלבנה, היה קיים בסוף תשכ"ו ספק אם הבעייה הכושית ניתנת בכלל לפתרון כלשהו. ביתתים גם לא קמה בציבור הכושי תנועה "ציונית", שתדגול בהקמת בית לאומי כושי עצמאי על אדמת ארצות-הברית — רעיון שהושמע בשעתו בפי המוסלמים השחורים.

האווירה הגוברת של אלימות באמריקה מצאה את ביטוייה, השנה, גם בשורה של פשעים שהיכו הרים בעולם: הרצח הסיטוני של אחיות רחמניות בניו-יורק, והקטל הסיטוני של תושבי אוסטיין בטקססאס על-ידי צלף שהתבצר בראש מיגדל. האיש שעמד בראש האומה האמריקאית, לינדון ג'ונסון, סבל קשה מכל הצרות האלה. בין מלחמת ויאטנאם ומהומות-הגזע נשחקה פופולאריותו, ירדה לעומק סטאטיסטי שלא היה לו תקדים מאז תום שלטון הנשיא הארי טרומן.

אך בעיות וצרות אלה אינן צריכות להסתיר את עובדות-היסוד: בסוף השליש השני של המאה ה-20 עדיין חזקה ארצות-הברית בהרבה מכל מדינה אחרת בעולם. עוצמתה הכלכלית האדירה מאפילה על כל שאר האנושות, כולל ברית-המועצות. דווקא הקומוניסטים, הרגילים לחשוב במושגים חמריניים, העריכו עובדה זו היטב. הם ידעו כי אין להם כל סיכוי לערער את העליונות האמריקאית, עד שידברו את ארצות-הברית בשטח הכלכלי — יעד שנראה בסוף תשכ"ו עדיין רחוק מאוד. יתכן שמאמץ זה יעמוד במרכז השליש השלישי של המאה.

הנשיא לינדון ג'ונסון ואשתו בחתונת בתם הצעירה לוסי

חברת-השפע הלבנה, המשתרעת מטשקנט עד סאן-פראנציסקו, לבין חברת-המחסור הצב-עזנית, המשתרעת מפקין עד לימה.

לפי תחזית זו, שאחד מנביאייה ומדינאיה הוא נשיא צרפת, שארל דה-היגול, היתה צריכה להיווצר ברית אמריקאית-סובייטית-אירופית, מעין ציר מוסקבה-פאריס-ווישנינגטון. להגנה משותפת בפני הענק הסיני, שיהפוך מנהיג טבעי של כל העולם האסיאתי-אפרי-קאי-דרום-אמריקאי.

תחזית של מאבק זה היתה צריכה להשתרע לאורך הגבול הסיני-סובייטי. בשנת תשכ"ו השתבשה תמונה זו. אמנם המשיך דה-היגול במאמציו לנתק את צרפת מן התלות בארצות-הברית, כדי לאפשר לה לתפוס מקום עצמאי בין מוסקבה ווישנינגטון. יוזמותיו של דה-היגול מילאו את השנה. הוא פרש מצבאות נאט"ו; חיבל בכלכלה האמריקאית על-ידי מכירת דולארים; הדיק את יחסיו עם ברית-המועצות; נדד עד קאמבודיה. הוא היה היום הגדול — והיחיד — של השנה. אך הוא נפגע קשה בארצו שלו, כאשר נחל תבוסה מעליבה בבחירות, וזכה רק בקושי ברוב זעום בבחירות שניות. בכך נותר